

Boplatsfynd i Backa

Fornlämning L2019:7113 | Boplats | Fastighet Backa 866:723
Förundersökning 2020 | Backa socken | Göteborgs kommun

Ulf Ragnesten

ARKEOLOGISK RAPPORT FRÅN
GÖTEBORGS STADSMUSEUM
ISSN 1651-7636
© Göteborgs stadsmuseum 2020
Norra Hamngatan 12
411 14 GÖTEBORG
www.goteborgsstadsmuseum.se

REDAKTION
Else-Britt Filipsson
Tara Gullbrand
Karolina Kegel
Ulf Ragnesten
Johan Thörnqvist
Tom Wennberg

OMSLAGETS GRAFISKA FORM
Mimmi Andersson

Omslag: Bilden visar platsen för den förhistoriska boplatsen i Backa. Foto mot nordväst

TOPOGRAFISKA OCH EKONOMISKA KARTAN
© Lantmäteriverket. Medgivande 507-98-3211

KARTOR FRÅN STADSBYGGNADSKONTORETS DATABAS
© Göteborgs Stadsbyggnadskontor

BOPLATSFYND I BACKA

Arkeologisk förundersökning

SAMMANFATTNING

Göteborgs stadsmuseum utförde i maj 2020 en förundersökning på fornlämning L2019:7113. Förväntningen var att det skulle uppträda en mesolitisk boplatsslämning, på grund av fynd som tidigare hittats på platsen. Förundersökningen visade dock att det inte fanns någon sådan boplat. Däremot påträffades en boplatsslämning från tiden kring Kristi födelse. Den bestod av ett kulturlager med fynd av keramik och slagen flinta. Två anläggningar iaktogs – en härd och en oregelbunden fläck. Lämningens relativt begränsade storlek innebär att den troligen utgör utkanten av en boplat, som fortsatt utanför undersökningsområdet åt väster.

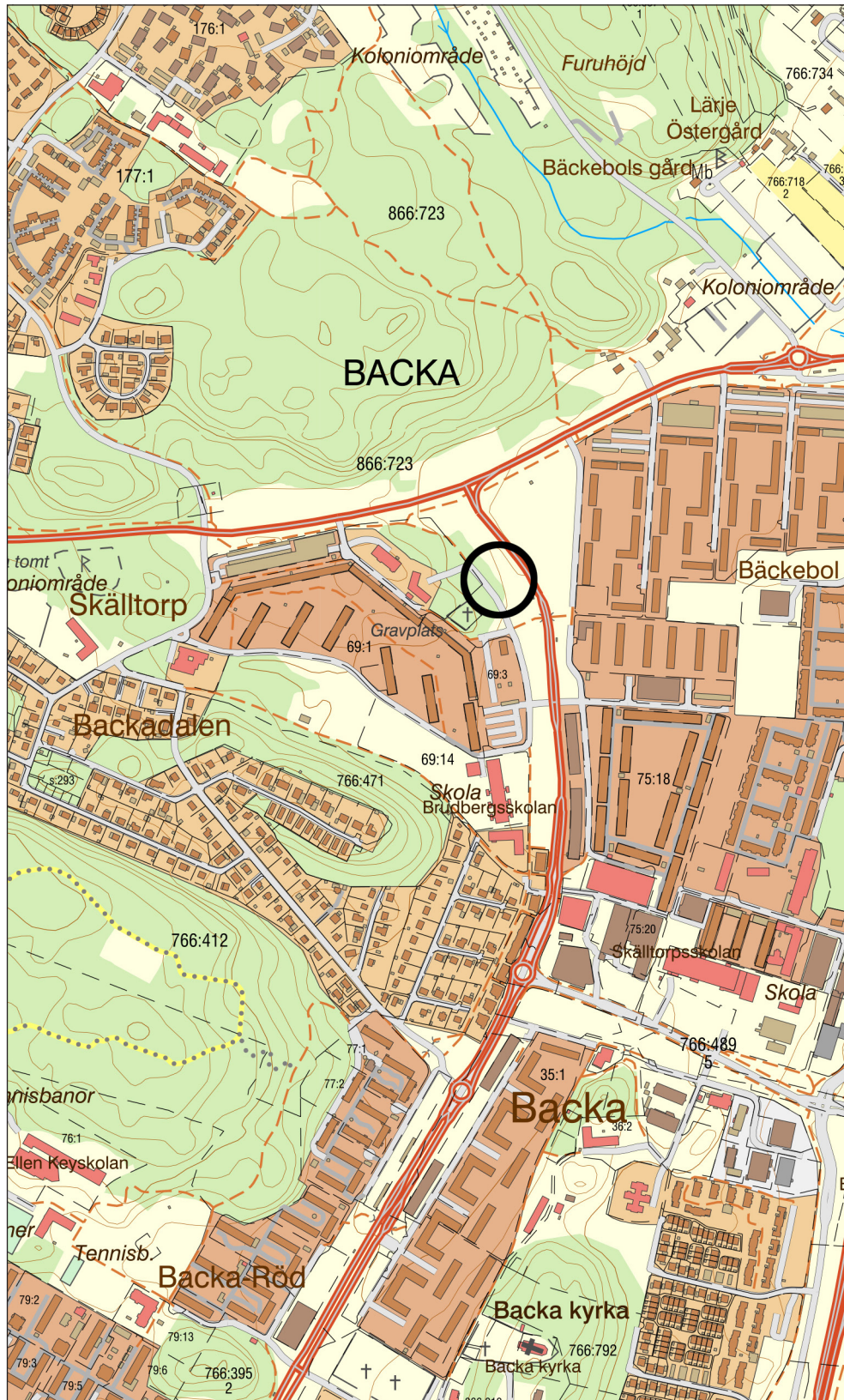
Fornlämningens förhållandevis rika fyndmaterial i ett kulturlager med anläggningar gör att en fortsatt arkeologisk undersökning anses nödvändig innan planerad exploatering sätts i verket.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr:	431-6021-2020
Uppdragsnummer i Fornreg:	202000657
GSM dnr:	0239/20
Fastighet:	Backa 866:723 (figur 1-2)
Landskap:	Bohuslän
Socken:	Backa
Koordinater:	N:6 403 978 / E:148 784 (SWEREF 99 12 00)
Uppdragsgivare:	Fastighetskontoret i Göteborg
Grävningssorsak:	Bostadsbyggnation
Grävningstinstitution:	Göteborgs stadsmuseum
Datum för undersökning i fält:	2020-05-11 – 2020-05-13
Undersökt yta:	5500 m ² (undersökningsområdet) 190 m ² (schakt)
Antal arkeologtimmar i fält:	48
Platsledare:	Ulf Ragnesten
Övriga deltagare i fält:	Karolina Kegel, Johan Thörnqvist
Inventariernr GSM:	GSMA:200004

Figur 1. Platsen för undersökningen markerad med ring på topografiska kartan.
Skala 1:50 000.

Figur 2. Undersökningsområdet markerat med ring på fastighetskartan.
Skala 1:10 000.

INLEDNING

Med anledning av planerad husbyggnation vid fornlämning L2019:7113 i Backa i Göteborgs kommun, gjorde Göteborgs stadsmuseum en arkeologisk förundersökning. Arbetet skedde på uppdrag av länsstyrelsen i Västra Götaland. Undersökningsområdet låg väster om Litteraturgatan och söder om Skälltorpsvägen i Backa på östra Hisingen (figur 3).

Figur 3. Undersökningsområdet väster om Litteraturgatan och söder om Skälltorpsvägen i Backa.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Fornlämningen är belägen på östra sidan av Hisingen, i zonen mellan de högre terrängpartierna i väster och Göta älvs slättområde i öster. Marken sluttar något ned åt öster. Idag är området gräsmark med al- och andra lövträd i väster och fuktiga gräsytor i öster. På några ställen växer bärbuskar från gamla odlingslotter. Undersökningsområdet omfattade båda typerna av terräng (figur 4). I väster avgränsades undersökningsområdet av Heidenstams Gata och i öster av Litteraturgatan.

Närbelägna förhistoriska fornlämningar är fåtaliga och utgörs av fyndplatser och osäkra gravlämningar. Ca 200 m norrut ligger platsen för Lärje gamla bytomt. Byn är känd sedan 1300-talet (OGB 4). Ca 500 m väster om fornlämningen ligger

Figur 4. I väster var undersökningsområdet svagt sluttande, i öster plant och fuktigt. Foto mot norr.

platsen för Skälltorps by, som existerade åtminstone på 1500-talet (OGB 4). Ca 50 m sydväst om den aktuella fornlämningen ligger en privat kyrkogård kallad Friedländerska enskilda begravningsplats. Den har gravläggningar åtminstone sedan 1770-talet, men används även i nutid.

TIDIGARE FYND OCH UNDERSÖKNINGAR

Fornlämningen L2019:7113 är relativt nyligen upptäckt av en privatperson, sannolikt genom fynd i de gamla odlingslotterna som funnits på platsen. Upphittaren har på platsen för fornlämningen påträffat bland annat 1 knacksten, 2 flintavslag med retusch, 18 avslag och 7 övriga flintor, samtliga svallade och vitpatinerade. Fynden är i privat ägo.

Fornlämningen är inte tidigare undersökt.

SYFTE OCH UNDERSÖKNINGSMETOD

Förundersökningen inriktades huvudsakligen på:

- *Fornlämningens geografiska avgränsning och datering.* Innan förundersökningen var boplatsens utbredning högst oklar, i synnerhet åt norr och söder där det inte fanns några topografiska avvikelser från ängsmarken, som utgjorde undersökningsområdet. Beträffande dateringen antogs fornlämningen höra till den mesolitiska perioden på grund av att man hittat fynd av svallade flintor, det vill säga fynd som kan ha påverkats av den postglaciala transgressionen före 6000 f.Kr.

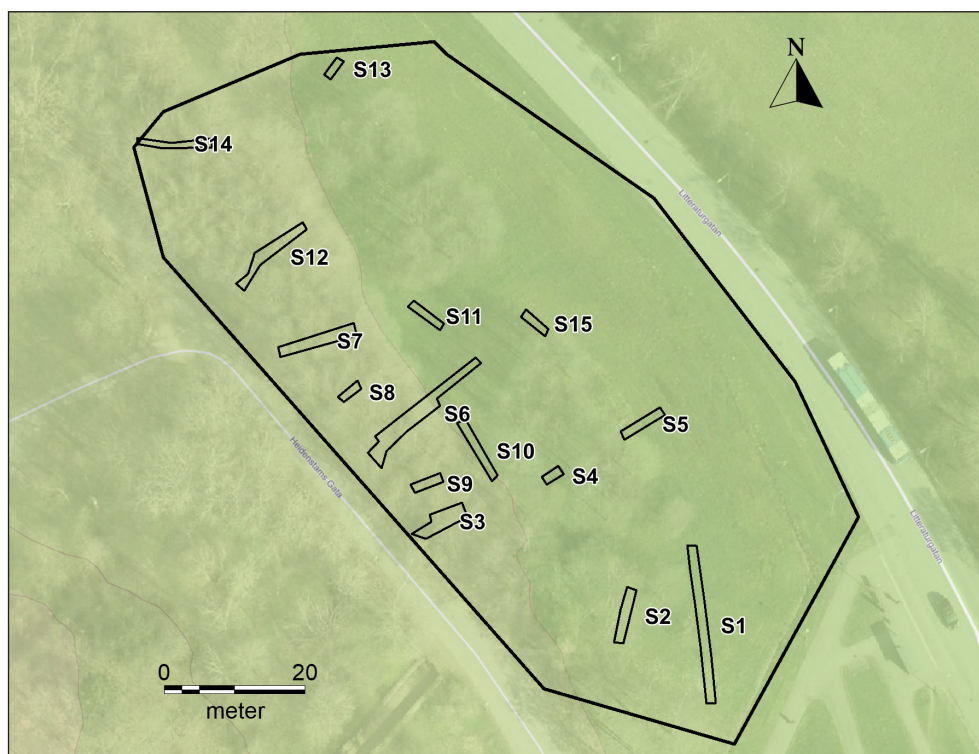
- *Fyndmaterialets kvalitet och kvantitet.* Det var mycket ovisst hur mycket fyndmaterial som fanns på fornlämningen, om det var i gott skick eller om det var påverkat av senare tids odling och naturliga nedbrytning. Det var också viktigt att veta om det fanns många redskap inblandade i flintmaterialet eller om detta mest utgjorde avfall från tillverkning.
- *Bevaringsförhållanden vad gäller anläggningar och organiskt material.* Det är sällsynt att mesolitiska boplatser har anläggningar som kan knytas till tidsperioden, särskilt om de är äldre än transgressionsmaximum. Därför var det ett viktigt syfte med förundersökningen att ta reda på om det fanns bevarade anläggningar. Mesolitiska boplatser kan dessutom i vissa fall innehålla ben eller annat organiskt material. Att konstatera sådant fyndmaterial hade varit betydelsefullt vid förundersökningen.

NATURVETENSKAPLIGA BESTÄMNINGAR

Inga naturvetenskapliga analyser har utförts.

GRÄVNINGSIAKTTAGELSER

Vid förundersökningen upptogs 15 maskingrävda schakt inom undersökningsområdet (figur 5). Deras innehåll och stratigrafi beskrivs nedan:

Figur 5. Grävda schakt inom undersökningsområdet.

S1

0-25 cm	Matjord
25-	Lera

S2

0-25 cm	Matjord
25-45	Sand
45-	Gul och grå lera

S3

0- 30 cm	Matjord
30-100	Gråvit sand
100-110	Grått grus
110-	Sand och orangebrunt hårt stenlager

S4

0-35 cm	Matjord
35-40	Gråvit sand
40-50	Gul lera
50-	Grå lera

S5

0-40 cm	Matjord
40-	Lera

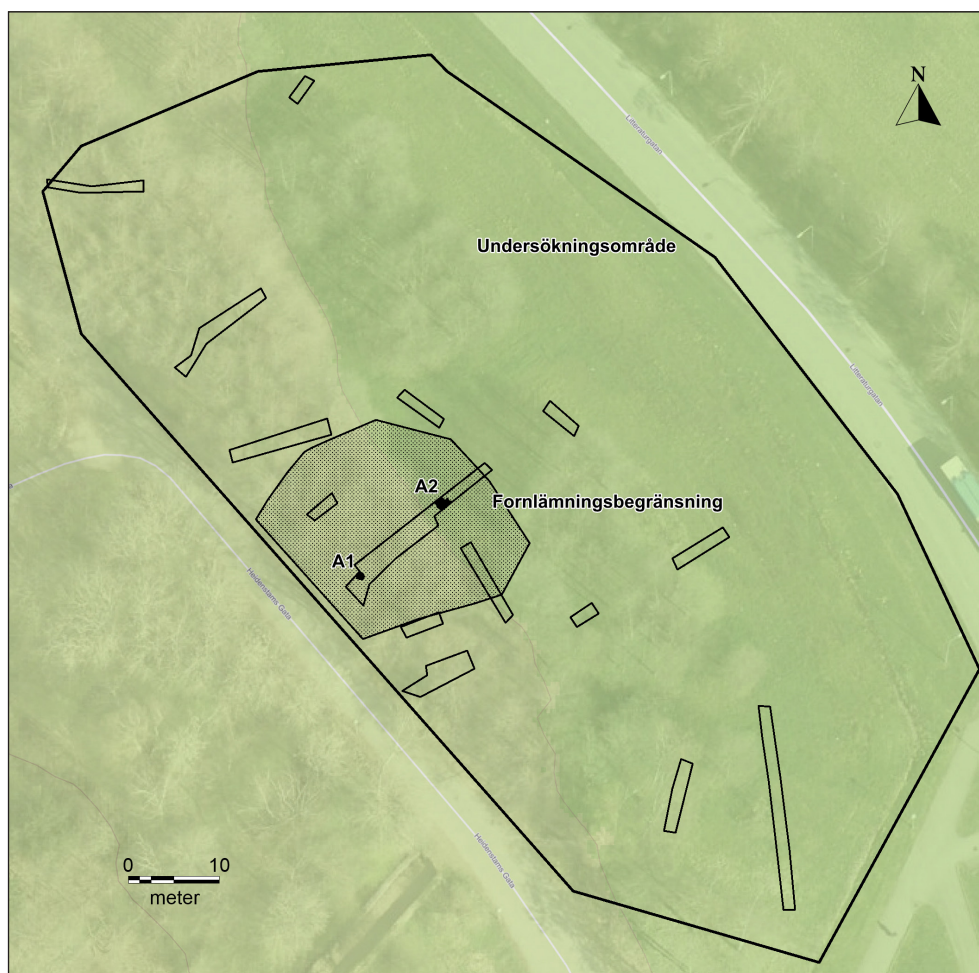
S6

0-40 cm	Matjord
40-52	Äldre markhorisont, mörkbrun till färgen
52-75	Kulturlager bestående av grå, lerig silt
75-	Gul siltig sand

I den äldre markhorisonten fanns recenta fynd och enstaka flintor. I kulturlagret påträffades kol, bränd lera, flinta och förhistorisk keramik. I detta lager framkom två anläggningar; A1 och A2 (figur 6-7).

A1. Härd

Härden syntes redan i botten på det äldre matjordslagret 0,5 m under markytan som en större samling skärvsten i schaktets sydvästra del. Vid framrensning avtecknade den sig som en närmast rund härd innehållande rikligt med kol och knytnävstora

Figur 6. Begränsning för fornlämningen/kulturlagret och de påträffade anläggningarna.

skärvstenar. Härden var 0,9 m i diameter. Den undersöktes och visade sig vara 0,15 m djup. Inga fynd framkom.

A2. Oregelbunden mörkfärgning

Längre mot nordost i schaktet framkom A2, en mörkfärgning med oregelbunden form (figur 8). Den var ca 1,2 x 1,5 stor. Den avgränsades ej inom schaktet. Anläggningen innehöll en gråbrun fyllning. I mitten av den synliga delen av anläggningen fanns en sten 0,25 m stor. I övrigt fanns enstaka mindre stenar ca 0,1 m stora.

S7

0-35 cm	Matjord
35-45	Äldre markhorisont, mörkbrun till färgen
45-85	Siltig sand
85-115	Vit sand
115-120	Grus och lera

Figur 7. Kulturlagret var ett grått siltigt lager under dagens matjord och en äldre gråsvart matjord.

Figur 8. A2 var en gråsvart anläggning med oregelbunden form och som innehöll enstaka stenar. Foto mot nordost.

S8

0-35 cm	Matjord
35-55	Kulturlager bestående av grå, lerig silt
55-	Siltig sand

I kulturlagret framkom rikligt med keramik, kol och enstaka små skärvstenar.

S9

Endast berg i schaktet.

S10

0-30 cm	Matjord
30-35	Äldre markhorisont, mörkbrun till färgen
35-37	Tunt kulturlager av grå lerig silt

S11

0-30 cm	Matjord
30-	Gul lera med enstaka kolstänk

S12

0-30 cm	Grå matjord
30-40	Gråsvart matjord
40-100	Gråvit sand
100-110	Grus
110-	Vit sand

S13

0-30	Matjord
30-	Lera/silt

S14

0-30	Matjord
30-	Silt

S15

0-40	Matjord
40-	Störning (dike)

Utbredningen av fynd, anläggningar och iakttagelser av stratigrafin gjorde att fornlämningen kunde avgränsas geografiskt. Den utgjordes av ett kulturlager ca 25 x 25 m stort, beläget inom undersökningsområdets västra del (figur 6). Lagret var omkring 0,2 m djupt och innehöll fynd av förhistorisk keramik och slagen flinta. I lagret fanns även kol och skärvsten.

Kulturlagret begränsades i väster av Heidenstams gata. I norr, öster och söder avtog lagret, i öster på grund av att marken blev vattensjuk (figur 9) och i söder till följd av att det framkom berg (figur 10).

Trots att flera av schakten djupgrävdes och trots att en transgressionslagerföljd kunde kontateras fanns inga fynd i dessa lager.

Figur 9. Åt öster begränsades kulturlagret av sankmark. Foto mot nordväst.

Figur 10. Åt söder begränsades kulturlagret av berg, som framkom under ett tunt matjordslager. Foto mot öster.

FYNDBESKRIVNING

Fynden påträffades nästan uteslutande i det gråfärgade, siltiga kulturlagret. De utgjordes av flintavslag, en knacksten av bergart samt keramikskärvor. Bland flintorna fanns inte några redskap. Bland keramiken fanns två mynningsskärvor. Den ena var en kraftigt förtjockad och fasetterad bit. Den andra var från en tunnare mynning. Det är tydligt att keramikskärvorna kommer från flera olika kärl. Enstaka övriga flintor påträffades. Dessa har inte sparats, endast de som påvisade krackelering på grund av brand.

TOLKNING OCH DATERING

Det förväntades att det skulle påträffas fynd från mesolitisk tid på fornlämningen L2019:7113. Orsaken var att de fynd som en privatperson visat upp från den aktuella fornlämningen var av mesolitisk karaktär. De var delvis svallade och vitpatinerade. Det hittades också mycket riktigt mesolitiska transgressionslager vid förundersökningen, det vill säga lager som bildats under den postglaciala transgressionen. Men lagren innehöll inga fynd eller anläggningar. Någon mesolitisk boplats har det således inte funnits på platsen. Sannolikt har de tidigare påträffade fynden hittats utanför undersökningsområdet, troligen ganska långt därifrån. I annat fall hade åtminstone enstaka mesolitiska fynd påträffats vid förundersökningen.

Oväntat påträffades istället ett kulturlager från en senare förhistorisk tidsperiod. Keramikens utseende i detta lager tyder på att det tillhör perioden omkring 200 f.Kr. - 200 e.Kr., det vill säga förromersk och romersk järnålder. Flintans behandling i form av enkla avslag utan redskapsattribut såsom retuschering eller tillhuggning, tyder också på att den tillhör en sen del av flintans användningstid som hårdmaterial. Det överensstämmer med tidsperioden kring Kristi födelse. Flintan har sorterats enligt Sorteringsschema för flinta (Andersson m.fl. 1978). Fynden är uppställda i bifogad fyndtabell.

Fornlämningens utbredning är densamma som kulturlagrets utbredning. Det är osäkert vad lagret representerar. Det bör vara ett lager som avsatts på en boplats, men boplatsen bör ju ha varit större än lagret, som var ca 25 x 25 m. Det mest troliga är att boplatsens utbredning fortsatt västerut, det vill säga under dagens Heidenstams gata och ytterligare väster därom, men dessa ytor ligger utanför undersökningsområdet. Fornlämningen som förundersökts utgör sammanfattningsvis utkanten av en boplats från tiden kring Kristi födelse.

ANTIKVARISK BEDÖMNING

Fornlämningen L2019:7113 har avgränsats geografiskt. Dess innehåll av kulturlager och förhistoriska fynd från tiden kring Kristi födelse anses så betydelsefullt att en fortsatt undersökning är nödvändig vid fortsatt exploatering.

LITTERATUR

Andersson, Stina, Rex Svensson, Karin och Wigforss, Johan. 1978. Sorterings-schema för flinta. *Fyndrapporter 1978*, s. 215-252.

Ortnamnen i Göteborgs och Bohus län IV Ortnamnen i V. Hisings Härad. 1936.

Røde bog. Biskop Eysteins jordebok. tr. 1879.

GSMA:200004:	Kontext	Sakord	st	gr	Material	Beskrivning
1	S3	Avslag	2	4	Flinta	
2	S3	Övrig flinta	1	3	Flinta	bränd
3	S6	Avslag	5	156	Flinta	
4	S6	Övrig flinta	1	1	Flinta	bränd
5	S6	Knacksten	1	288	Bergart	kvarts eller kvartsit
6	S6	Skärva	8	17	Keramik	gods från flera kärl. En förtjockad mynning
7	S8	Avslag	1	3	Flinta	
8	S8	Skärva	39	172	Keramik	gods från flera kärl. En mynning
9	S12	Avslag	1	2	Flinta	
10	S14	Avslag	1	1	Flinta	

